

# LÆRERVEJLEDNING

Lærervejledning til kildepakken **FRI ABORT**.

Kildepakken består af en **elevhenvendt podcast**, der introducerer til retten til fri abort, den historiske og nutidige kamp samt de etiske dimensioner, der ligger i det at gennemgå en abort. Til podcasten er der tilkoblet digitaliserede og indtalte kilder fra Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt nutidige indlæg om de følelsesmæssige implikationer, en abort kan medføre. Nederst i indeværende lærervejledning finder du en pixibeskrivelse af den historiske og nutidige kamp for opnåelsen af retten til fri abort. Til materialet er der tilkoblet længere lydtekster fra podcasten, som I kan vælge at arbejde videre med, hvis I arbejder med et projekt om ligestilling, kvindekamp, feminisme, rødstrømperne, (menneske) rettigheder samt etik. Alle kilderne kan tilgås uden læsning.

## Målgruppe

Kildepakken henvender sig til elever i udskoling.

## Fag

Kildepakken er oplagt at anvende i **historie- og samfundsfagsundervisningen**, men kan også sagtens anvendes i **dansk** med et særligt fokus på argumentopbygningen i de kuraterede historiske og nutidige citater og politiske indlæg samt ved at kigge på plakaternes form- og indholdssprog. Yderligere er kildepakken oplagt at anvende i **sundheds- og seksualundervisningen** med et særligt fokus på abortens fysiske, psykiske og sociale implikationer historisk og nutidigt.

## Læringsmål

UDSKOLING:

Kildepakken understøtter Folkeskolens Forenklede Fælles Mål for **historie** og **samfundsfag**.

Eleverne arbejder i **historie** med følgende kompetenceområder:

- Kronologi og sammenhæng
- Kildearbejde
- Historiebrug

Idet det **analytiske kildearbejde** med den historiske og nutidige kamp for retten til fri abort åbner for diskussioner om henholdsvis **brud/kontinuitet** samt **kronologi/sammenhæng**. Materialet lægger op til at udvikle elevernes **historiske bevidsthed**, da de skal reflektere over og diskutere rettighedens nutidige og fremtidige legitimitet og vurdere, hvorvidt den skal indskrives i Grundloven eller ej.

Eleverne arbejder i **samfundsfag** med følgende kompetenceområder:

- Politik
- Sociale og kulturelle forhold
- Samfundsfaglige metoder



Idet **undersøgelsesmetoderne** og **formidlingen** af analysearbejdet åbner for diskussioner om **demokratiske, ideologiske, rettighedsmæssige, sociale og kulturelle problemstillinger** og **udviklingstendenser**.

## Omsatte læringsmål

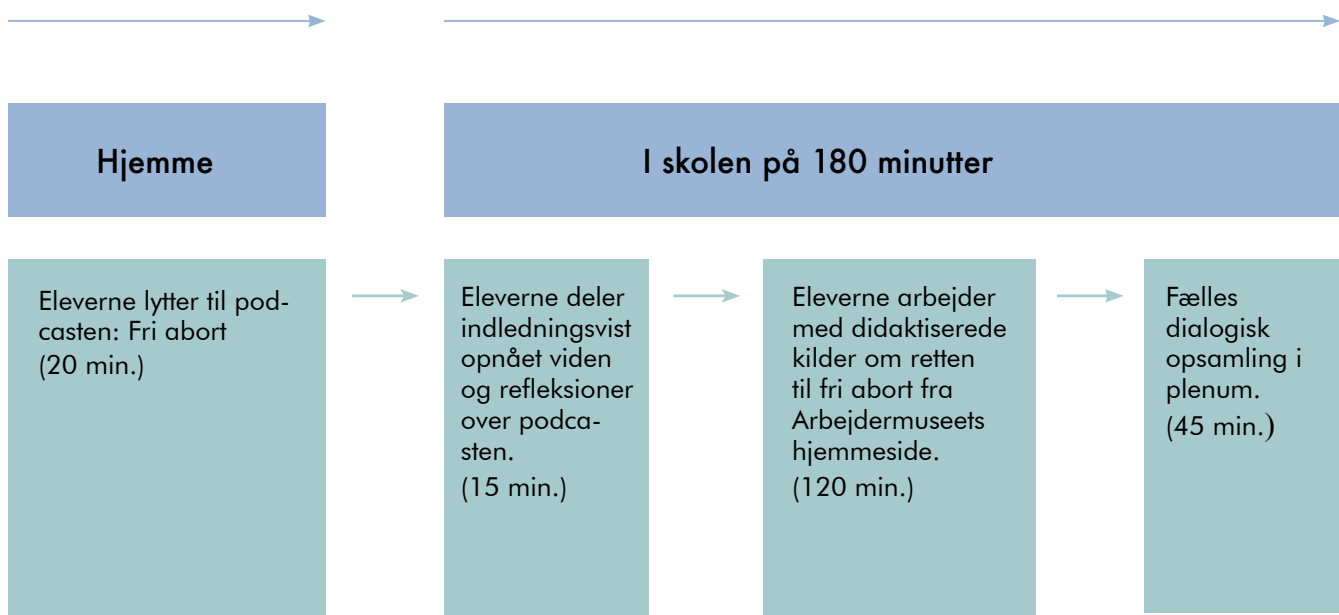
Eleverne kan efter at have arbejdet med kildepakken:

- Diskutere og perspektivere de etiske, sociale, psykiske og fysiske implikationer, abortrettigheden eller manglen på sammen medfører.
- Analysere og vurdere kontinuiteter i kampen for fri abort både lokalt, regionalt og globalt.
- Vurdere og diskutere rettigheden til fri aborts legitimitet og udbredelse i for-, sam- og fremtid.

## Introduktion til og opbygning af materialet

Den samlede kildepakke lægger op til en undervisning og læring baseret på *flipped learning-metoden*, hvor eleverne inden undervisningen gennem teknologi (her podcast) opnår den viden, læreren normalt ville introducere til i selve undervisningen. Flipped learning åbner derfor for en elevcentreret pædagogik og didaktik, hvor der i undervisningen er mere tid til det sværere kildearbejde.

Vi anbefaler, at du opbygger din undervisning som følger:



# MATERIALET

## PODCASTEN: **Fri abort**

*Fri abort* er en podcast på 20 minutter, hvor eleverne bliver introduceret til:

- Hvad fri abort er.
- Hvem der har og ikke har ret til fri abort både nutidigt og historisk.
- Hvordan rettigheden eller manglen på samme påvirker mennesker, der står i en graviditet.
- Hvordan kampen for fri abort nutidigt og historisk former og har formet sig.

I podcasten indgår tre kilder, der hver især giver deres besyv med på kampen for og opnåelsen af rettigheden til fri abort, de etiske, sociale, kulturelle, psykiske og fysiske implikationer en graviditet og abort kan medføre samt perspektiver på, hvordan rettigheden er et billede på ligestilling.

De tre stemmer er:

- Pia Fris Laneth, forfatter og foredragsholder
- Johannes Gregers Jensen, sogneprovst ved Vor Frue Kirke
- Katrin S. Kamban, aktivist i Frítt Val – En aktivistisk gruppe, der kæmper for fri abort på Færøerne

## Kildepakke

Kildepakken består af seks dele og har til formål at vise den historiske og nutidige kamp for retten til fri abort.

1. del består af to kilder. **Den ene kilde** er et citat fra Marie Nielsen (1875-1951), kommunist og aktiv i det socialistiske forbund: Arbejderkvindernes Oplysningsforbund samt redaktør på samfundets magasin: Arbejderkvindernes Oplysningsblad. I kilden argumenterer Nielsen for, at den socialdemokratiske regering med den manglende legalisering af fri abort, sender arbejderkvinderne *"i armene på ukyndige folk"*, og at ministrene derfor skulle straffes derefter. **Den anden kilde** er et citat fra Dr. Jonathan Høegh von Leunbach, (1884-1955), der som læge og erklæret socialist ydede seksualoplysning og udførte illegale aborter på kvinder i mellemkrigstiden. Citatet stammer fra hans pjese *Kvinden og Forplantningen* (1933). I citatet retter Leunbach skarp kritik af straffeloven, som ifølge ham, driver kvinderne: *"i armene på de læger eller kvaksalvere, der forstår at tjene gode penge i ly af straffeloven, eller på medlidende hjælpere, som på grund af ukyndighed og mangel på læge-uddannelse kan forvolde stor fortræd på kvinders legemer og ofte direkte forvolde deres død."* Begge kilder kan tilgås indtalt.
2. del består af en henvendelse til Rigsdagen fra Arbejderkvindernes Oplysningsforbund fra år 1929, hvor forbundet blandt andet argumenterer for: *obligatorisk seksualundervisning i folkeskolen samt legalisering af fri abort*. Kilden kan tilgås indtalt. del er et kort videoklip fra 1936, der dokumenterer Dr. Leunbachs løsladelse fra Vestre Fængsel. I kilden ser man stor opbakning til lægen, og mange mødte op med barnevogne og plakater med tekster som: *"Leunbach eller kaos"* og *"Jeg er et ønskebarn"* som en art demonstration.
3. del er er to uddrag af erindringer fra kvinder, der fik foretaget illegale aborter i **1950'erne**. **Den ene kilde er Den fælles hemmelighed**. **Den anden kilde** er *Lægens udskamning*. Eleverne skal vælge en af erindringer og arbejde med den. Begge kilder sætter fokus på det manglende sprog, skammen samt følelsen af ensomhed. Eleverne skal i de tilkoblede arbejdsspørgsmål blandt arbejde kontrafaktisk og overveje, hvordan rettigheden til fri abort mon havde påvirket kvinderne (og mændene). Begge erindringer kan tilgås indtalt.



4. del er udvalgte plakater og grafikker fra Frítt Val fra 2020-2022. Plakaterne tematiserer ligestilling, kvindekroppen samt symbolikker, der konnoterer kvindekamp, såsom fredsduen.
5. del er to kilder fra 2022. **Den ene kilde** er fra Malthe Bregenhøj Nielsen, medlem af Konservativ Ungdom. Nielsen argumenterer imod, at retten til fri abort har plads i Grundloven. **Den anden kilde** fra Pia Olsen Dyhr, formand for SF, argumenterer for, at retten til fri abort skrives ind i Grundloven. Begge kilder kan tilgås indtalt.

Til alle kilderne medfølger arbejdsspørgsmål, så eleverne er hjulpet på vej med deres kildearbejde. Du kan finde elevsiden med kildepakken og -opgaverne [her](#).

### Plenumopsamling og -øvelse

Gennemgående for arbejdet med opgaverne, anbefaler vi, at I i klassen opsamler på elevernes tanker, refleksioner og overvejelser, da arbejdsspørgsmålene til kilderne er dialogiske og ikke kan besvares med et lukket svar. Yderligere lukker spørgsmålene op for inddragelse af elevernes livsverden, hvorfor der i klassen kan opstå spændende og svære dialogiske plenumdiskussioner.

Som **afslutning** anbefaler vi, at I for at samle op på elevernes arbejde, afslutter med en plenumøvelse med fokus på, hvorvidt retten til fri abort skal skrives ind i grundlovene eller ej, og dermed også får sat fokus på eleverne som historieskabende, og de argumenter og den viden, de gennem arbejdet med kildepakken har fået opbygget og indsamlet.

#### FACILITERING AF ØVELSEN:

- Bed eleverne om med den eller de makker(e), de har arbejdet sammen med at diskutere, hvorvidt de mener, at retten til fri abort skal skrives ind i grundloven. Bed dem om at inddrage den viden, de har opbygget fra kildeopgaverne og fra podcasten.
- Bed dem om i deres grupper at skrive henholdsvis argumenter **for** og **imod** over for hinanden.
- Lav en usynlig værdilinje i klassen, hvor den ene ende repræsenterer at være **imod**, at retigheden skrives ind i grundloven, og den anden ende repræsenterer at være **for**, at retigheden skrives ind i grundloven. På baggrund af eleverne gruppediskussioner og de nedskrevne argumenter, bed da eleverne om at stille sig der på værdilinen, de finder sig mest tilpas i forhold til deres holdning.
- På baggrund af deres placering, lad da eleverne i plenum argumentere for, hvorfor de placerer sig, hvor de gør og bed dem gerne om at sætte ord på deres eventuelle tvivl. På baggrund af elevernes placeringer og argumenter, åben herefter for en plenumdiskussion baseret på IRF-strukturen, hvor læreren initierer, eleverne responderer, og læreren følger op ved at lade eleverne reflektere snarere end ved at "tage" ordet, da det er et emne, hvor der ikke er noget korrekt svar, og hvor det er vigtigt at dvæle ved pointer, argumenter og synspunkter.



## Hvad er retten til fri abort og kampen for samme i pixiformat?

I Danmark har der været fri abort for alle kvinder over 18 år ind til 12. uge siden 1973. SF havde siden 1967 fremsat lovforslag om legaliseringen af rettigheden, men det var først i 1973, at lovforslaget blev stemt igennem. Da lovforslaget skulle stemmes igennem, skete det ved navneopråb, og partierne fritstillede deres medlemmer til at stemme efter deres individuelle overbevisning og ikke efter partilinjen. Frem mod legaliseringen af abortrettigheden gik mange års kamp. Selvom abort var ulovligt indtil 1973, foregik de alligevel og opsummerende for de illegale aborter er, at de er farlige, rammer socialt skævt, kan føre til straf, at de er tabuiserede, og at de foregår i et undergrundsnetværk. Selvom aborter var illegale, forekom de i høje tal, og en undersøgelse fra Mødrehjælpen estimerer, at der i 1955 blev foretaget 5000 legale aborter og 15000 illegale aborter. De illegale aborter er blevet udført hos en kvaksalver, en person, der uden at være lægeuddannet, bedriver en form for lægeprofession, eller alene. Kvinderne har ofte brugt strikkepinde, modersprøjter med stærkt sæbevand, ammoniak, saltsyre eller kinin eller ladet sig falde ned ad trappen i forsøg på at foretage en provokeret abort.

### Vejen frem mod og delvis legalisering af rettigheden

- Frem til 1930'erne havde alle former for aborter været ulovlige, men i 1937 kom en politisk nedsat svangerskabskommission med deres første betænkning, der medførte, at kvinder nu ud fra tre indikationer kunne få legale aborter ved:
  - **En medicinsk indikation**
    - Hvis der var medicinske eller sundhedsmæssige risici for kvinden eller fosteret.
  - **En etisk indikation**
    - Hvis kvinden var blevet gravid ved voldtægt eller incest.
  - **En eugenetisk indikation**
    - Hvis kvinden eller manden havde sygdomme eller gener, som samfundet vurderede bedst ikke at videreføre.
- Op til 1930'erne havde Arbejderkvindernes Oplysningsforbund rettet henvendelse til Rigsdagen og blandt andet stillet forslag om at legalisere aborten, da de mente, at den manglende rettighed, ramte socialt skævt (jf. elevernes arbejde med kilde og opgave 2). Liberale og socialistiske kræfter argumenterede derfor også for, at der ved en **social indikation**, kunne tildeles en legal abort. **Den sociale indikation** blev vedtaget i 1970. Fra 1970 var der yderligere fri abort for kvinder under 18 år og over 38 år samt for kvinder med fire eller flere hjemmeboende børn.
- En gennemgående tendens for kampen for fri abort er, at det er den unge generation, der har været bannerførende. Det ses blandt andet ved stiftelsen af foreningen *Individ og Samfund* i 1968. *Individ og Samfund* blev stiftet af en gruppe unge kvinder, der brød ud af Dansk Kvindesamfund, der stod splittet på spørgsmålet om fri abort.

### Straffe for illegale aborter

- Illegale aborter blev frem til 1866 straffet med dødsstraf.
- Fra 1866 og frem til 1930'erne blev kvinden straffet med strafarbejde i op til otte år.
- Fra 1930'erne og frem til 1973 blev kvinden straffet med fængsel i op til to år.



## Retten til fri aborts efterspil og betydning

- Rettigheden medførte en seksuel og kropslig frigørelse, da man nu ikke længere behøvede at bekymre sig om en eventuel graviditet. Lovforslagets gennemførelse skal også ses som et produkt af ungdomsoprøret fra 1968. Hvor blandt andet den venstreorienterede feministiske gruppe *Rødstrømperne* tog kampen for fri abort på sig og blandt andet arrangerede abortrejser til Polen.
- Retten til fri abort kom i kølvandet på billedpornografiens frigivelse i 1967 samt obligatorisk seksualundervisning i folkeskolen i 1970.
- Generelt var der en "frygt" for, at antallet af aborter ville stige med legaliseringen, men antallet har ligget stabilt på omkring 15000 om året, og antallet af provokerede aborter er faldet i perioden 2010-2023.
- I Danmark diskuterer vi ikke længere, hvorvidt vi skal have retten til fri abort, men oftere hvor grænsen for, hvornår man må foretage en abort, skal ligge. Men på Færøerne er retten til fri abort ikke opnået. Her gælder en lovgivning fra 1956, der dikterer, at kvinden kan få abort, hvis
  - Der er alvorlig fare for kvindens liv eller helbred.
  - Kvinden har været udsat for voldtægt eller incest.
  - Der er fare for, at fosteret lider af alvorlig og uhelbredelig eller fysisk sygdom.
  - Hvis kvinden vurderes uegnet til at kunne tage vare på sit barn.
- Retten til fri abort er et billede på, at opnåede rettigheder aldrig er noget, der må tages for givet, da de hurtigt kan tilbagerulles, hvorfor man skal blive ved med at diskutere dem. For eksempel blev retten til fri abort blev i Polen i 2020 og i USA i 2022 tilbagerullet.

## Yderligere fordybelse

- Lyt til de lange lydclip fra informanterne.
- Hvis I vil arbejde med nutidige aborterindringer og -fortællinger, kan I bruge [Abortfortællinger](#) fra Information eller [Tusindvis af danske kvinder tager beslutningen hvert år. Men for mange er det stadig skamfuldt](#) fra Politiken.
- Hvis I vil arbejde videre med fri abort på Færøerne, kan I anvende [Her er der ikke fri abort: 20-årige Bjørg kiggede på barnevogne, mens hun ventede på svar. Hun frygtede et afslag](#) fra Politiken. I artiklen deler færøiske kvinder dere erindringer fra og oplevelser med det færøiske abortsystem. I kan også lytte til Politikens Podcast: [Abort på Færøerne – skyld, skam og hemmeligheder](#), hvor journalist for Politiken Noa Moustén Haimoff fortæller om de færøiske kvinders erfaringer.
- Hvis I vil arbejde videre med fri abort på Færøerne, kan I analysere [Fritt Vals hjemmeside](#).
- Hvis I vil arbejde med historiske erindringer fra kvinder (og mænd), der har foretaget illegale aborter kan I låne og læse *Kvindens valg* (1993) af lægen Edith Ryg Olsen eller *Den bitre vej – Abortproblemet i nærbillede* (1967) af journalisten Willy Reunert.
- Hvis I vil dykke ned i kampen for fri aborts historie, kan I lytte til [Abortåret- En frihedskamp](#) produceret og formidlet af historikerne Sara von Essen og Dorthe Chakravarty. Hvis I vil arbejdet tværmedialt og inddrage de kilder, historikerne anvender i podcasten, kan I også arbejde med den tilkoblede [Instagram-konto](#).
- Hvis I vil arbejde med, hvilke implikationer, abortgrænsen på 12 uger har for kvinder, kan I læse [Er det danske abortsystem fornuftigt eller formynderisk? Caja og Signe endte med at tage til Sverige](#) fra Information og perspektivere til de tre indikationer fra 1937 og deres implikationer.
- Hvis I vil arbejde videre med Tine Bryld, Mødrehjælpen eller de etiske dilemmaer overvejsler, man som socialrådgiver kunne stå i, før legaliseringen af fri abort i 1973, kan I lytte til podcast-serien: [Tines stemme](#)
- Hvis I vil arbejde tværfagligt og inddrage engelsk, kan I anvende podcasten [Abortion Goes to the Supreme Court \(Again\)](#) fra The Daily.

